

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunnan hallinto- ja turvallisuusjaosto

Asia: HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023/Lausuntopyyntö

PATRIAN LAUSUNTO PUOLUSTUSMINISTERIÖN HALLINNONALAN TALOUSARVIOESITYKSESTÄ VUODELLE 2023

Teema: Puolustusmateriaaliteollisuus

Yleistä

Patria Oyj:n lausunnossa keskitytään pyydetyn teeman mukaisesti puolustusmateriaaliteollisuuden näkökulmaan. Puolustusmateriaali sisältää tarkastelussamme myös esim. ohjelmistot ja puolustukseen liittyvät palvelut. Toimintaympäristön muutoksen myötä tarkastelukulma on joiltain osin laajempi kansallisen näkökulman korostuessa varautumisessa.

Yleisperusteluissa todetaan, että ”Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan vaikutukset ulottuvat Suomen julkiseen talouteen myös turvallisuusympäristön muutoksen vaatiman varautumisen kautta.” Edelleen selvitysosassa todetaan: ”Suomen sotilaallinen puolustaminen ja kokonaisturvallisuus kytkeytyvät yhä tiiviimmin toisiinsa. Kansallinen varautuminen muodostaa perustan toiminnan ja materiaalisen valmiuden turvaamiselle ja hankinnoille kriisitilanteessa. Toimintaympäristössä korostuvat ennakointi, tiedonvaihto ja eri hallinnonalojen valmius toimia nopeasti kehittyvissä tilanteissa sekä kansallisesti että yhteistyössä kansainvälisten kumppaneiden kanssa.”

Puolustusmateriaaliteollisuuden kehittyminen vaikuttaa suoraan sekä kansalliseen varautumiseen että kriisiajan suorituskykyyn. Puolustusmateriaaliteollisuuden toimintaedellytyksien turvaamisen kannalta hankintojen ohella oleelliset asiat sijoittuvat hyvin eri puolille talousarvioesitystä, jolloin kokonaisuus saattaa hämärtyä. Tärkeitä näkökohtia ovat vientilupapolitiikan ennakoitavuuden lisäksi aiempaa suurempi henkilö- ja rahallinen resurssointi mm. seuraaviin hallinnon toimiin

- ns. Government-to-Government – kauppataivan tai kauppatapamenettelyn luominen
- Viennin tukitoimet paitsi Puolustusministeriön, myös muun hallinnon toimesta
- Kansainvälisen verkottumisen kansallinen tuki liittyen erityisesti Euroopan puolustusrahastoon (EDF)

Puolustusministeriön hallinnonala

Hallinnonalan henkilömäärä nousee noin 400:lla edellisvuodesta. Lisäys on varmasti perusteltua ottaen huomioon edellä mainitut osin kumuloituneet tukitarpeet, muuttuneen turvallisuusympäristön tuomat panostustarpeet sekä menossa olevan monitoimihävittäjähankinnan. Venäjän hyökkäyssota on tehnyt puolustusmateriaalin hankinnasta entistä vaikeampaa. Markkinat ovat ylikuumentuneet ja

komponenttien saatavuus on huonontunut. Erityisesti suurien hankintojen pitäminen aikataulussa on entistä vaikeampaa.

Puolustusministeriön hallinnonalalle esitetään yhteensä noin 6 103 miljoonaa euroa. Edellisvuoteen verrattuna lisäystä aiheuttaa turvallisuusympäristömme muutoksen aiheuttama varautumistarve sekä monitoimihävittäjähankinta. Lisäys on hyvin perusteltua.

Mahdollisen kriisin koettaessa kotimaassa toimiva puolustusteollisuus on yhä merkittävämpi osa kansallista kriisinsietokykyä. Kehitykseen vaikuttaa sekä puolustusteollisuuden integroituminen osaksi puolustusjärjestelmää, että puolustusjärjestelmien tekninen kehitys.

Puolustusmateriaalihankinnat

Patrian kannalta on tärkeää missä määrin talousarvioesityksen sisältämä puolustusmateriaalihankintojen 1,6 miljardin euron määräraha suuntautuu kotimaiselle teollisuudelle. Patrian kannalta tärkeitä kehittämisohjelmia ovat mm.

- maavoimien liikkuvuuden hankkeissa,
- johtamisen, - tiedustelun ja valvonnan hankkeissa,
- kyberpuolustuksen kehittämisessä,
- meripuolustuksen kehittämisohjelmassa,
- eri järjestelmien integraatiossa ja elinkaaren aikaisessa ylläpidossa.

Patria toimii yhä useammin myös ns. veturiyhteydenä mahdollistaen myös siviiliyritysten pääsyn puolustustoimialalle. Silloinkin, kun kotimaasta ei löydy kilpailukykyistä toimittajaa, kannattaisi aiempaa enemmän hyödyntää Patrian kaltaisia yrityksiä ns. prime-toimittajana. Tämä varmistaisi riittävän teollisen tiedon siirtämisen järjestelmien ylläpitoa varten. Samalla tämä vähentäisi puolustushallinnon resurssitarvetta hankintavaiheessa, kun työtä toimitusverkoston kokoamiseen liittyen siirtyisi päätoimittajan vastuulle. Hyvä esimerkki tällaisesta toimintamallista on Hamina-luokan ohjusveneen modernisointi, jossa Patria oli päätoimittaja (prime).

Monitoimihävittäjän hankinnassa aikataulujen pitävyys on ratkaisevan tärkeää. Osin sama henkilöstö ylläpitää ja kehittää vielä Hornet-hävittäjiä niiden loppuelinkaaren ajan. Patrian toiminnan kannalta on myös erittäin tärkeää, että talousarvioesityksessä 2023 lentotuntien määrä (NH90, HN) pysyy samalla tasolla kuin 2022.

Vienti- ja kansainvälinen verkottuminen

Viennin merkitys puolustusteollisuuden ylläpitämisessä on tunnistettu pitkään. Ukrainan sota on korostanut puolustusteollisuuden konkreettista merkitystä kansallisessa kokonaisturvallisuudessa. Tämä on avannut mahdollisuuden ottaa puolustusteollisuus entistä monipuolisemmin mukaan valtionhallinnon vienninedistämiseen.

Varsinaisen tuote- ja palveluviennin lisäksi puolustusteollisuudelle on tärkeää verkottuminen eurooppalaisiin ja Nato-maiden arvoketjuihin. Erityisen tärkeän verkottumismahdollisuuden tarjoaa Euroopan puolustusrahasto, mutta jatkossa myös Naton suunnittelema vastaava rahasto ja projektit. Teollisuuden kannalta on ratkaisevan tärkeää, että henkilöresurssit eivät muodostu pullonkaulaksi ja talousarvioesityksen henkilölisäyksiä kohdennetaan myös tälle alueelle. Teollisuudelle sekä arvoketjuihin pääseminen, että komissiolta tuleva Suomen ulkopuolinen tuotekehitysraha ovat tärkeitä. Vuonna 2022 tehdyissä päätöksissä Euroopan puolustusrahasto myönsi yhteensä yli 100 miljoona euroa suomalaisille yrityksille Puolustusvoimille tarpeellisten kyvykkyysien kehittämiseen. Euroopan puolustusrahasto jakaa vuosittain noin 1 miljardi euroa eurooppalaiseen tutkimukseen ja tuotekehitykseen.

Henkilöresurssien lisäksi verkottuminen edellyttää kansallista TKI-panostusta. KEHOihin (Puolustusvoimien kehittämisohjelmiin) sisältyvää rahaa saa käyttää tarkkaan rajatusti KEHOon liittyviin TKI-menoihin. EU:n ja NATOn tutkimus- ja suorituskyyhankkeet ovat usein laaja-alaisia, jolloin loppukäyttäjän osallistaminen voi olla vaikeaa. Yhtenä ratkaisuna tähän olisi esimerkiksi Pääesikunnalle kohdistettu TKI – raha käytettäväksi kansainväliseen verkottumiseen. Jos sitä kohdistettaisiin esim. Suomenkin kannalta kriittisiin suorituskyyhankkeisiin ja teknologioihin, riski virheinvestointiin olisi pieni.

Sisäministeriön hallinnonala

Puolustusteollisuuden kilpailukykyä parantaa viennin ja kansainvälisen verkottumisen lisäksi toimiminen laajemmassa viranomaiskentässä. Teollisuuden näkökulmasta eri turvallisuustoimijoiden ratkaisuissa voidaan hyödyntää samoja kansallisen turvallisuuden kannalta kriittisiä osaamisia ja teknologioita. Talousarvioesityksessä hyviä esimerkkejä ovat Rajavartiolaitoksen Ilma- ja vartioalukset, joille on kohdistettu 186 miljoonaa euroa, poliisitoimen KEJO-järjestelmä (KEJO-hankkeen yhteiset menot 6,85 miljoonaa euroa), sekä Häätäkeskuslaitokselle ja Rajavartiolaitokselle kohdistetut määrärahat kyberturvallisuuden – ja kyvykyyden parantamiseen. Yksittäisten osaamisalueiden lisäksi edellä mainittu kotimaisen päätoimittajan (prime) käyttäminen hyödyttää ja kehittää laajasti kotimaisia yrityksiä.

Tiede-, teknologia ja innovaatiopolitiikka

Puolustusteollisuus tulee nähdä tärkeänä osana kansallista tiede-, teknologia- ja innovaatiokenttää, vaikka sillä on lisäksi toimialasta johtuva erityispiirre. Talousarvioesityksen mukaan laki valtion tutkimus- ja kehittämis toiminnan rahoituksesta vuosina 2024–2030 tulee voimaan vuoden 2023 alusta ja sitä sovelletaan ensimmäisen kerran vuoden 2024 laadinnassa. Kansallisen kokonaisturvallisuuden ja osaamisen huoltovarmuuden kannalta on ratkaisevan tärkeää, että myös puolustuksen tarpeet nähdään osana kokonaisuutta eikä pelkästään puolustushallinnon sektorikohtaisena asiana.